

KPC Groep

Herstelrecht als basis voor een verbindende school

door Hans Oostrik, april 2009

Samenvatting

Steeds meer scholen maken kennis met de uitgangspunten en mogelijkheden van Herstelrecht. Dit artikel is een korte terugblik op de ontstaansgeschiedenis van Herstelrecht, de verspreiding ervan over de werelddelen en de bijzondere plek die daarbij wordt ingenomen door het International Institute for Restorative Practices in Bethlem, Pennsylvania, USA (<http://www.iirp.org/>).

Daarnaast beschrijft het de ontwikkelingen in Nederland door KPC Groep, waarbij het concept een praktische vertaling heeft gekregen naar het onderwijs. Op dit moment zijn op meer dan honderd scholen in Nederland docenten bekend met de beginselen van Herstelrecht. Via de opleiding 'Herstelrechtsspecialist in de eigen school' worden functionarissen in het vo en het mbo getraind in de achtergronden en de implementatie van dit veelbelovende model. Ook in het primair onderwijs blijkt Herstelrecht een goede voedingsbodem voor het ontwikkelen van een gezond pedagogisch-didactisch klimaat.

Inleiding

Herstelrecht (Restorative Justice) is afgeleid van de manier waarop Maori's in Nieuw Zeeland conflicten oplosten, waarbij de focus vooral was gericht op herstel van de aangerichte schade en van de verstoorde relatie. Sociaal-emotionele binding en harmonie waren daarin belangrijker dan afwijzing van de dader(s). Toen hen het westerse systeem van oordelen en veroordelen werd opgedrongen, bleek het aantal niet opgeloste conflicten enorm toe te nemen. Dat leidde ertoe dat in 1989 de 'Children, Young Persons and their Family Act' werd aangenomen, waarbij Restorative Justice officieel erkenning kreeg van de overheid. Het ministerie van Justitie van Nieuw-Zeeland geeft de volgende omschrijving.

Restorative Justice is een proces dat bij een speciale overtreding van de gedragsregels, voor zover mogelijk, alle belanghebbenden betreft bij het gezamenlijk vaststellen en benoemen van de schade, de behoeften en de verplichtingen, met als doel genoegdoening en herstel van de relatie.

Vanuit Nieuw-Zeeland en Australië vond Herstelrecht zijn weg over alle werelddelen. Met name in de USA, maar ook in landen als Groot-Brittannië, Argentinië, Canada, Hongarije, Israël, India en Zuid-Afrika ontstonden bewegingen die zich achter het gedachtegoed van Herstelrecht schaarden. Voorloper daarbij werd het International Institute for Restorative Justice, dat door de enorme gedrevenheid van zijn oprichter, Ted Wachtel, samenhang bracht in alle initiatieven die over de hele wereld ontplooid werden.

Hij was ook de man die de mogelijkheden voor het onderwijs zag en de koppeling maakte met het justitionele jongerenwerk en zijn 'Safer-Saner schools'.

Begin 2000 ontstonden er in Nederland twee ontwikkelingen: enerzijds via de Eigen Kracht Centrale (Rob van Pagee), die zich vooral richtte op de maatschappelijke context, met echt recht conferenties en eigen kracht conferenties (zie: www.eigen-kracht.nl).

Daarnaast ontwikkelde KPC Groep het model van de Verbindende school, met drie belangrijke peilers: proactief: de pedagogische dansvloer als basis voor een goed onderwijsklimaat, reactief: herstelinterventies bij conflicten, waarbij Herstelrechtkaartjes een belangrijke rol spelen en curatief: de non-contracten, waarbij leerlingen gestimuleerd worden hun behoeften op een positieve manier vorm te geven.

Herstelrecht of strafrecht?

Onderwijsinstellingen die kiezen voor Herstelrecht, maken een fundamentele keuze. Zij staan voor een schoolklimaat dat gebaseerd is op respect.

- Respect voor jezelf.
- Respect voor de ander.
- Respect voor de omgeving.

Alle omgangsregels worden getoetst op deze drie indicatoren. En al het gedrag van het schoolteam en de leerlingen wordt hieraan getoetst. Waar nodig worden regels aangepast of mensen aangesproken op hun gedrag. Met de bedoeling om er samen beter van te worden.

Deze scholen gaan ervan uit dat conflicten of overschrijding van normen weliswaar het schoolklimaat verstoren, maar dat strafmaatregelen geen garantie bieden voor een goede aanpak van de problematiek. Uiteraard zijn schoolregels er niet voor niets en iemand die ze overtreedt, moet de straf krijgen die daarvoor staat. Dat schept duidelijkheid en structuur.

Basisvragen om dat te bepalen.

- Wat is er gebeurd?
- Wie heeft het gedaan?
- Welke straf staat daarop?

Maar daarmee is het probleem meestal niet opgelost. Er is schade ontstaan, die materieel, fysiek en emotioneel kan zijn. Zowel voor de dader, het slachtoffer en andere betrokkenen staat die schade nieuwe kansen, een nieuwe start in de weg. Sterker nog: het kan de bron zijn voor nieuwe conflicten.

Herstelrecht gaat daarom een flinke stap verder. Daarin wordt vooral aandacht besteed aan herstel van de verhoudingen.

Basisvragen daarbij.

- Wat is er gebeurd?
- Wat dacht je op dat moment en hoe denk je er nu over?
- Wie is er door het gebeurde beschadigd, benadeeld en hoe?
- Hoe zorgen we ervoor dat iedere betrokkene zijn kant van het verhaal kan laten horen?
- Wat is nodig om te herstellen wat gebeurd is?
- Wat leren we hierover voor de toekomst?

Uitgangspunten vanuit strafrecht		Uitgangspunten vanuit herstelrecht
Normoverschrijdend of ongepast gedrag is in de eerste plaats een overtreding van schoolregels.	1	Normoverschrijdend gedrag is een aantasting van het welbevinden van een persoon of groep door een of meer anderen.
De schuldvraag staat centraal: wat is er gebeurd en wie het heeft gedaan?	2	De probleemoplossing staat centraal. Dit gebeurt door het benoemen van gevoelens en behoeften door betrokkenen en door te onderzoeken hoe daaraan tegemoet te komen.
De (school)leiding bepaalt de strafmaat. De belangen van het slachtoffer zijn ondergeschikt.	3	Alle betrokkenen zoeken samen, daarin gesteund door derden, naar een bevredigende oplossing.
Straf moet afschrikken en herhaling voorkomen.	4	Herstel van wat is aangericht, staat voorop. Doel is alle partijen genoegdoening te geven, verzoening en groei van verantwoordelijkheidsbesef voor de toekomst.
De dader wordt gepersonifieerd met zijn daad. De omstandigheden van de dader spelen geen rol: regels zijn regels.	5	Dader en daad worden losgekoppeld. Normoverschrijdend gedrag creëert een conflict tussen personen, waaruit door iedereen geleerd kan worden.
Het ene onrecht wordt daardoor vergolden met het andere. De dader wordt daarmee in zijn beleving ook slachtoffer.	6	Herstel van pijn/schade die geleden is of de relatie die verstoord is, waarbij de daad en niet de dader wordt veroordeeld.
Betrokkenen die door het gebeurde benadeeld zijn, hebben geen stem; naar hun behoeften wordt niet gevraagd.	7	Alle betrokkenen worden aangemoedigd aan herstel mee te werken, waardoor ieder er sterker uitkomt.
De mate van veroordeling van de dader is terug te vinden in de zwaarte van de opgelegde straf.	8	De dader wordt beoordeeld op het besef van de gevolgen van zijn daad, het nemen van verantwoordelijkheid daarvoor, het inzien van de consequenties van zijn keuzes en het meedenken over herstel van de aangerichte materiële, fysieke of relationele schade.

Fig. 1 (Bron: *De verbindende school, Herstelrecht in het Nederlandse onderwijs, KPC Groep*)

Invalshoeken voor het Nederlandse onderwijs

In Nederland zijn door KPC Groep de principes van Herstelrecht vertaald naar de praktijk van het onderwijs. Aanvankelijk voor het voortgezet en het middelbaar beroepsonderwijs, maar steeds meer raken ook scholen voor primair en speciaal onderwijs geïnteresseerd in de mogelijkheden.

Hoewel Herstelrecht in de naam met zich meedraagt dat er iets te herstellen valt, dus dat er sprake is van een reactie, bijvoorbeeld bij een conflict, gaat het model in wezen veel verder. Volledig ingevoerd is het de basis van alle pedagogisch en didactisch handelen in de school. Het is daarmee ook een proactief of preventief model. Bij herhaalde, ernstige

gedragsproblematiek, waarvan de oorzaken gedeeltelijk buiten de school kunnen liggen, werkt Herstelrecht ook curatief.

De mogelijkheden op een rijtje.

Preventief

De Verbindende School met de 'Pedagogische Dansvloer'.

- Creëert een gezond omgangsklimaat, waarin docenten en leerlingen vanuit wederzijds respect gedeelde verantwoordelijkheid dragen voor de eigen ontwikkeling, de relatie met anderen en de zorg voor de leeromgeving.
- Bevordert de onderlinge communicatie en het geven van feedback over lastige situaties en gebeurtenissen, onder andere via gesprekskringen.
- Stimuleert tot (zelf)reflectie op leerprestaties, waarmee docenten een coachingsinstrument in handen hebben bij voortgangsgesprekken.

Reactief

Herstelpraktijken, geënt op het continuüm van Herstelrechtinterventies.

- Van informele (waarschuwend knipoogje) tot uiterst formele interventies (Herstelrechtconferenties).
- Herstelgesprekken in de kring, met behulp van vragenkaartjes.
- Herstelgesprekken tussen groepjes of individuele leerlingen, met de kaartjes.
- Bespreken van conflicten en zoeken naar win-win oplossingen met behulp van het model van de Pedagogische Dansvloer.

Curatief

Werken met non-contracten.

- Het opstellen van non-contracten door leerlingen met specifiek probleemgedrag.
- Het achterhalen van de achterliggende hulpvraag en de onderliggende behoefte.
- Het zoeken naar oplossingsgerichte sancties in plaats van repressieve strafmaatregelen.

Repressief

Schorsen of verwijderen.

- Bij ernstige overtredingen kan een schorsing op zijn plaats zijn. De bedoeling daarvan is bezinning op het gebeurde, bewustwording van eigen verantwoordelijkheid en het voorbereiden op een herstelconferentie. Nog steeds met de intentie te herstellen wat er is gebeurd.
- Een leerling die alle bovengenoemde mogelijkheden naast zich neerlegt, kiest daarmee uiteindelijk voor een school zonder Herstelrecht. Dat betekent dat zo'n leerling de school zal verlaten, uit eigen keuze. Hij wordt dus niet verwijderd, maar gaat zelf.

Het model van de Pedagogische Dansvloer

De Pedagogische Dansvloer is in feite een matrix die vier pedagogische modellen weergeeft. In elke school zijn voorbeelden van die modellen te vinden. Ze zijn gebaseerd op de relatie tussen sturen, controleren, beheersen enerzijds en ondersteunen, helpen, tolereren anderzijds. Voorstanders van meer sturing vinden voorstanders van meer ondersteuning tegenover zich.

Bij ieder ernstig incident laait de discussie weer op. Het blijkt onmogelijk om op één lijn te komen. Maar eigenlijk is het een non-discussie; het gaat niet om meer van het één of meer van het ander, maar om een gezond evenwicht tussen beide uiteinden van de lijn: zowel sturing als ondersteuning is gewenst. Sturing, zodat leerlingen weten waar ze aan toe zijn, wat er van hen wordt verwacht en wat er gebeurt als ze in gebreke blijven.

Ondersteuning die leerlingen het vertrouwen geeft dat ze alle hulp kunnen krijgen die nodig is om de gewenste taken ook (zelf!) tot een goed einde te brengen.

We komen zo tot vier pedagogische modellen. Uiteraard zijn dit uitersten en komen ze in geen enkele school zo extreem voor. Meestal is er een mix en zie je ook onderling verschillen. Toch herkennen veel scholen zich wel in elementen van de modellen.

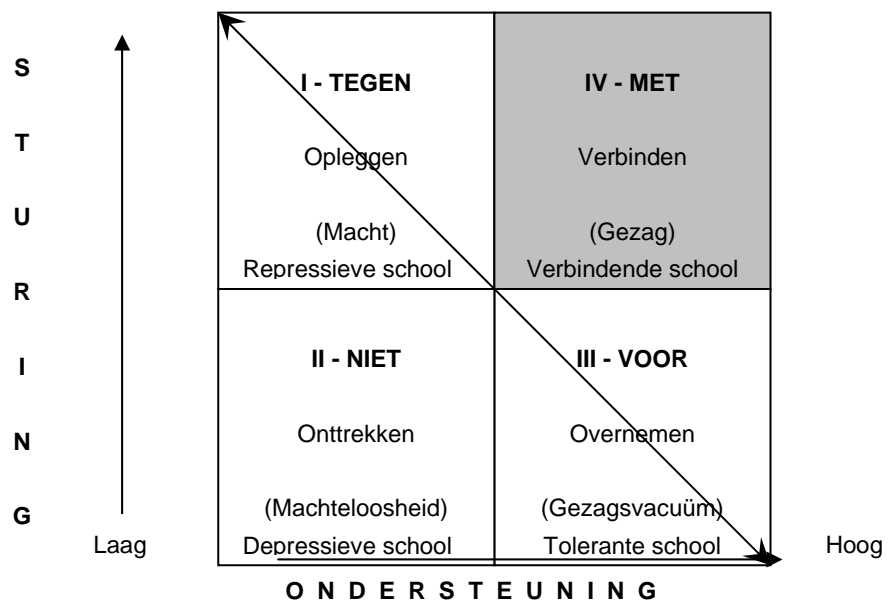

Fig. 2 Sociale-discipline-matrix (naar Paul McCold & Ted Wachtel, 2000)

I	Sturing hoog	ondersteuning laag	(gebaseerd op macht)	repressieve school
II	Sturing laag	ondersteuning laag	(gebaseerd op onmacht)	depressieve school
III	Sturing laag	ondersteuning hoog	(gebaseerd op tolerantie)	tolerante school
IV	Sturing hoog	ondersteuning hoog	(gebaseerd op gezag)	verbindende school

De OK Corral

Franklin Ernst, één van de grondleggers van Transactionele Analyse (TA), beschreef al in 1971 vier manieren waarop mensen met elkaar omgaan en van waaruit ze met elkaar communiceren (1971). Dat heeft alles te maken met: hoe kijk je naar anderen? Zijn ze OK? Of zijn ze niet OK? Maar ook met hoe mensen naar zichzelf kijken. Ik ben OK of ik ben niet OK.

Ook hij maakte een matrix, die enigszins gekanteld, naadloos aansluit bij de sociale-discipline-matrix. Daarin maakt hij duidelijk waarom mensen soms posities innemen die leiden tot de vier bovengenoemde pedagogische modellen. Hij noemde dit de OK Corral. (Een corral is een omheind gebied, waarin vee gehouden wordt.) Hij bedoelde daarmee te zeggen dat mensen elkaar gevangen houden door de invalshoek, waarmee ze elkaar zien.

VIERS BASISHOUDINGEN OM TE COMMUNICEREN

(Ik moet jou niet)			(Wij zijn er voor elkaar)
IK BEN OK			IK BEN OK
JIJ BENT NIET OK			JIJ BENT OK
	Ik + Jij -	Ik + Jij +	
	Ik - Jij -	Ik - Jij +	
IK BEN NIET OK			IK BEN NIET OK
JIJ BENT NIET OK			JIJ BENT OK
(Wij hebben niets met elkaar)			(Jij bent belangrijker dan ik)

Fig. 3 Naar de OK Corral van Franklin Ernst (1971)

Ik+ Jij - leidt tot: sturing+ ; ondersteuning - leidt tot agressie
 Ik - Jij - leidt tot: sturing - ; ondersteuning - leidt tot depressie
 Ik - Jij+ leidt tot: sturing - ; ondersteuning+ leidt tot wanhoop
 Ik+ Jij+ leidt tot: sturing+ ; ondersteuning+ leidt tot groei

Als we beide modellen combineren, ontstaat het model van de 'Pedagogische Dansvloer'.

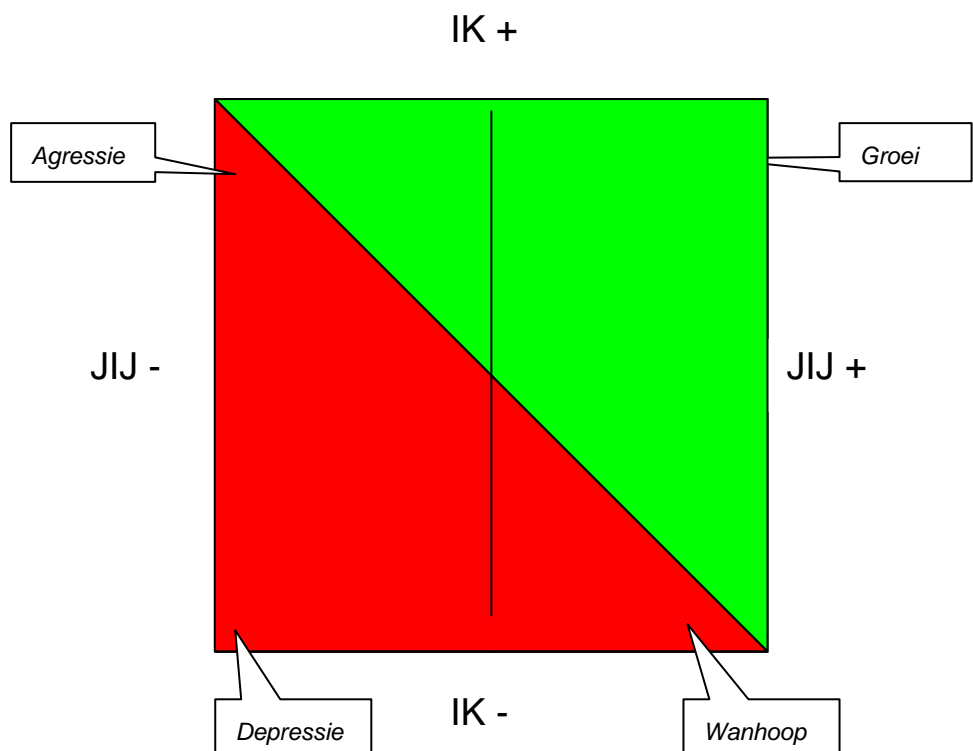

Fig. 4 Model van de Pedagogische Dansvloer

In de onderste driehoek zien we pedagogische modellen en basishoudingen terug die leiden tot de Dramadriehoek: mensen houden elkaar gevangen in de psychologische rollen van Aanklager (macht), Slachtoffer (onmacht) en Redder (overmacht). Het maakt elke groei onmogelijk. Dit noemen we Rode school.

In de bovenste driehoek zien we de pedagogische modellen en basishoudingen terug van de Winnaarsdriehoek: Assertiviteit, Kwetsbaarheid en Zorgzaamheid. Hierin geven mensen elkaar de kans om te groeien. Dit noemen we Groene school.

Het model van de Pedagogische Dansvloer geeft aan dat er twee keuzemogelijkheden zijn om sturing (linksboven) te geven.

Groene sturing: is gericht op herstel van de verhoudingen en nodigt de leerling uit weer vanuit het verbindende kwadrant (rechtsboven) te werken.

Rode sturing: is gericht op het afreageren van eigen frustraties, boosheid of irritatie. Dat lukt wel even op, maar het resultaat is dat de leerling rood gedrag blijft vertonen. Agressie roept agressie op.

Ook zijn er twee manieren om ondersteuning (rechtsonder) te geven:

Groene ondersteuning is erop gericht condities te creëren, waarin de leerling weer voor zichzelf kan zorgen en dus kan groeien.

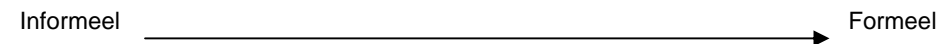
Rode ondersteuning neemt de problemen van de leerling over en lost ze voor hem op, tolereert overschrijdend gedrag uit angst voor verstoring van de relatie. Dat geeft wel even rust, maar het resultaat is dat de leerling steeds meer een beroep op je doet, omdat hij niet leert zelf zijn problemen aan te pakken.

Weerstand als signaal voor verandering

In de praktijk van alledag zullen de meeste docenten er naar streven om vanuit het verbindende kwadrant te werken. Maar door allerlei oorzaken, zoals werkdruk, piekbelasting, drukke groepen, normoverschrijdend gedrag, fysieke klachten, privéproblemen et cetera, is het heel begrijpelijk dat dit niet altijd lukt. Leerlingen trekken je soms mee in het rood, soms heb je zelf even zin in rood, afreagegedrag. Helaas levert dit meestal niet het gewenste resultaat op. Er ontstaat weerstand of de weerstand groeit. Dat is het beste signaal dat een groep je kan geven: zo willen we het niet, probeer het eens op een andere manier... Weerstand is een uitnodiging aan de docent om terug te keren naar groen: niet Aanklagen, maar wel voor jezelf opkomen, geen Slachtoffer zijn, wel je kwetsbaarheid (durven) laten zien. Niet Redden, maar wel zorgzaam zijn. Kortom: communiceren met elkaar vanuit wederzijds respect.

Continuüm van Herstelinterventies

Om terug te komen in de Groene school, of mooier nog, om daar te blijven, is een interventiecontinuüm ontwikkeld, dat oplopend van informeel naar formeel, handvatten geeft aan die communicatie.

Effect van gedrag op de gevoelens van anderen benoemen	Vragen die de bewustwording stimuleren van het gedrag en het effect op anderen	(On)voorbereide bijeenkomst met de dader en de gedupeerde. Dit is een vorm van mediation, een mini-conferentie	Het werken met non-contracten en probleemoplossende sancties	Voorbereide bijeenkomst met een grotere groep betrokkenen (gespreks-cirkel)	Formele herstel-conferentie als laatste mogelijkheid tot herstel
--	--	--	--	---	--

Fig. 5 Continuüm van interventies in een verbindende school (naar Ted Wachtel)

Effect van gedrag benoemen

“Ik word erg boos als iemand dit soort dingen zegt.”

Bewustwording stimuleren

“Weet je wel hoe die opmerking bij haar is overgekomen? Wat ga je daaraan doen?”

(On)voorbereide bijeenkomst van dader en gedupeerde(n)

Dit kan met of zonder hulp van een (peer)mediator. Bedoeling is begrip voor wat er gebeurd is en herstel van de verhoudingen. Hiervoor zijn speciale vragenkaartjes ontwikkeld. Aan de voorkant staan vragen voor degene die normoverschrijdend gedrag vertoonde, aan de achterkant staan vragen voor de benadeelde(n).

<p>Herstelrechtvragen <i>Als iemand je aanspreekt op jouw gedrag</i></p> <p>Wat gebeurde er precies? 1</p> <p>Wat dacht je op dat moment?</p> <p>Wat vind je er nu van?</p> <p>Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?</p> <p>Hoe ga je dat herstellen?</p>
--

<p>Herstelrechtvragen <i>Als je benadeeld bent door het gedrag van een ander</i></p> <p>Wat gebeurde er precies? 2</p> <p>Wat dacht je op dat moment</p> <p>Wat is het ergste voor jou?</p> <p>Wie is of zijn er benadeeld? Hoe?</p> <p>Wat is nodig om dat te herstellen?</p>

Fig. 6 De vragenkaartjes

Het opstellen van non-contracten

Bijvoorbeeld een non-spijbel-contract, een non-pesten-contract, een non-agressie-contract. Afhankelijk dus van het normoverschrijdende gedrag, stelt de leerling zelf vast welk gedrag hij wil stoppen en hoe hij dat gaat doen. Het is het tegengestelde van een contract, waarbij de school de voorwaarden oplegt aan de leerling. Deze interventie wordt hieronder nader uitgewerkt.

Gesprekskringen of herstelkringen

Deze worden structureel gehouden op vaste tijdstippen van de dag of van de week, als opening of afsluiting. Daarin wordt besproken hoe ieder zich voelt, wat je nodig hebt om aan het werk te gaan en welke hulp je daarbij nodig hebt. Aan het eind van de dag wordt teruggekeken op de dag of iedereen goed naar huis kan en wat daarvoor misschien nog moet gebeuren. Deze bijeenkomsten zijn vooral bedoeld om het gemeenschapsgevoel te stimuleren, vanuit assertiviteit, kwetsbaarheid en zorgzaamheid. Maar ook kunnen ze ingezet worden als er een probleemsituatie is ontstaan in de groep die om een directe aanpak vraagt. Ook hier worden de kaartjes gebruikt als hulpmiddel om te begrijpen en te herstellen wat er gebeurd is. De tijdsduur van een kring kan variëren van tien minuten tot meer dan een uur, naar gelang de behoefte.

De formele herstelconferentie is het uiterste middel dat ingezet wordt bij zware problematiek, waarin schorsing of verwijdering op zijn plaats zou zijn of waarbij anderen regelmatig ernstig leed is aangedaan. Deze conferentie vraagt veel voorbereiding en inzet van alle betrokkenen, met hun ouders en andere belanghebbenden. Meestal wordt hiervoor een externe gecertificeerde voorzitter aangetrokken. Ook deze conferentie is bedoeld om te begrijpen wat er gebeurde, de schade zo mogelijk te herstellen en om de dader(s) een kans te geven terug te keren in de gemeenschap. Voor deze conferenties is een protocol beschikbaar.

Werken met non-contracten en probleemoplossende sancties

Een uiterst effectieve herstelinterventie, het afsluiten van een non-contract heeft als basisvoorwaarde dat de betreffende leerling het gedrag zelf ook als een probleem ervaart. En vaak is dat ook zo.

- "Ik snap ook wel dat de leerlingen van mijn groep het niet pikken dat ik me druk maak als er werk gedaan moet worden."
- "Ik ga ook liever een potje tennissen dan dat ik hier weer strafwerk zit te maken."
- "Ik baal ervan dat ik toch iedere keer die klep weer opentrek."
- "Ze laten me allemaal links liggen, omdat ik zo snel ruzie maak."

Eigenlijk is het ook hoogst onwaarschijnlijk dat een leerling 's morgens naar school gaat om te zien hoe hij nu weer straf kan krijgen. Wat hij wil, is contact maken, erbij horen. Maar hoe doe je dat op een handige manier? Een non-contract helpt daarbij.

Aan ongewenst gedrag ligt vrijwel altijd een onvervulde behoefte of een hulpvraag ten grondslag. "Neem me serieus, zie dat ik het moeilijk heb. Accepteer me zoals ik ben." Non-contracten gaan dan ook uit van de behoefte of hulpvraag. Het gedrag wordt veroordeeld, de persoon wordt gerespecteerd. Daarom is het non-contract geen afwijzing, maar een helpende hand.

Het non-contract kent een aantal stappen die de leerling zelf zet, met begeleiding van bijvoorbeeld zijn mentor.

- Welk gedrag wil ik afleren, waar heb ik last van? Welke tijdslimiet?
- Tot welke problemen leidt dat gedrag?
- Wat is de onderliggende behoefte achter dat gedrag?
- Hoe kan ik die behoefte vervuld krijgen, met welk ander gedrag?
- Welke hulp heb ik daarbij nodig? Wie mag mij helpen, als het mis dreigt te gaan?
- Wat ga ik doen als het toch weer misgaat? Hoe herstel ik dat en hoe zorg ik ervoor dat ik er weer bij hoor? (Probleemoplossende sanctie*)
- Hoe weet ik dat ik bereik wat ik bereiken wil? Met wie evalueer ik dat en wanneer?

* **Probleemoplossende sanctie:** door de leerling zelf bedacht, niet als straf, maar als herstel.

De sanctie moet daarom aan een aantal voorwaarden voldoen.

- 1 De schade die is aangericht, moet erdoor worden hersteld.
- 2 Door deze actie profiteert iedereen: zowel de dader als de groep.
- 3 De sanctie moet raakvlakken hebben met het gedrag en de eigenwaarde versterken. Je moet er dus van groeien.
- 4 De achterliggende behoefte moet vervuld worden.
- 5 Het moet uiteindelijk leiden tot herstel of verbetering van de situatie.

Voorbeeld van een non-contract

(Onderstaande leerling heeft een klasgenoot een bloedneus en een blauw oog geslagen. Het non-contract had binnen een week effect: het pestgedrag verdween!)

Non-agressie-contract (*namen geanonimiseerd*)

Van: Pieter J....

Opgemaakt samen met mevrouw P., leerlingbegeleider.

Verklaring: ik ga er voor zorgen dat ik de komende twee weken niet boos reageer als iemand mij uitscheldt of uitlacht.

Achterliggende reden: omdat ik stotter, vinden leerlingen het leuk me daarmee te pesten en kwaad te krijgen. Als dat lukt, hebben ze veel lol en krijg ik straf.

Behoeft: ik wil graag vrienden hebben en anders reageren, maar weet niet goed hoe ik me moet beheersen als het weer gebeurt.

Preventie: om te voorkomen dat ik toch kwaad word, helpt mevrouw P. me om anders te kijken naar het pestgedrag, zodat ik niet boos meer word. Ik vraag ze rustig om ermee te stoppen en draai me dan om. Ik vraag mijn vriend Wim of hij me daarbij wil helpen, door te zeggen: "Niet reageren, toch?"

Sanctie: als ik me toch niet kan beheersen en weer ga vechten, zal ik ze daarvoor mijn excuses aanbieden. Ook zal ik ze vragen me niet meer te pesten en uitleggen waarom ik dat vervelend vind. (Ik vind stotteren al erg genoeg zonder gepest te worden.) Ik weet nog niet of ik dat al kan, maar ik zal de groep, waarin het gebeurt, een klein lesje in stotteren geven. Zodat we er samen lol om kunnen maken. Als ik dat niet durf, zal mevrouw P. het groepje uitnodigen en me daarbij helpen.

Evaluatiedatum:

Aldus opgemaakt te:

Datum:		
Handtekening:	Akkoord leerlingbegeleider:	Akkoord Wim:

Fig. 7 Voorbeeld van een non-contract

Een non-contract wordt door de leerling zelf opgesteld. Het gaat niet over het gedrag van anderen, maar over jezelf. Dat kan wel eens lastig zijn, als je door anderen geprovoceerd wordt (zoals in het voorbeeldcontract). Het gaat er niet om wie wat gedaan heeft, maar of je verantwoordelijkheid wilt nemen voor je eigen gedrag. Als je dat niet wilt, is een non-contract onmogelijk, of heeft het geen positief resultaat.

De begeleider heeft als belangrijkste taak de onderliggende behoefte en de achterliggende hulpvraag te verduidelijken. Want daardoor ziet de leerling de winst en gaat hij er helemaal voor. Ook hulp bij het bedenken van een goede sanctie is vaak nodig. Maar het moet wel zijn eigen idee blijven.

Ten slotte

Herstelrecht staat NAAST strafrecht. Niet in plaats van, zeker niet bij ernstige delicten. Iemand die een medeleerling in een vechtpartij ernstig verwondt, of iemand die kluisjes leeg steelt, moet worden aangegeven bij de politie en krijgt ook binnen de school de straf die daarop staat. Regels zijn er niet voor niets! Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat bepaald normoverschrijdend gedrag niet getolereerd wordt. Herstelrecht laat dat gedeelte echter bij de desbetreffende autoriteiten. We zien wel steeds meer dat Herstelrechtconferenties bij de daders inzichten doen ontstaan die tot echte spijt en schaamte leiden. En dat het vrijwillig op zich nemen van taken die tot herstel leiden, soms in bijkomende strafzaken tot vermindering van straf kan leiden, is winst op zich. Dat brengt ons tot een pleidooi voor een steeds betere samenwerking/afstemming tussen school en verschillende instanties op het gebied van justitie en jeugdhulpverlening. De eerste contacten daartoe, met de Eigen Kracht Centrale, zijn gelegd. Provincies en andere overheden zijn geïnteresseerd in de mogelijkheden en verstrekken soms subsidies.

Van dezelfde schrijver (en co-auteurs)

- Hans Oostrik, Jan Ruigrok: *Wie kiest er nou voor agressie?* Houten 2002.
- Hans Oostrik, Jan Ruigrok en Wim van Vroonhoven: *De Verbindende school: Herstelrecht in het Nederlandse Onderwijs*, KPC Groep, 2004.
- Hans Oostrik: *Zo zijn onze manieren: een draaiboek voor het ontwikkelen van een etiquette voor normen en waarden in de school.*
- Jan Ruigrok en Hans Oostrik: *Handboek herstelrecht: In plaats van schorsen* (Esch, 2008/KPC Groep).